

Utjecaj slikovnice na emocionalni razvoj

Blažević, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:346905>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Magdalena Blažević

UTJECAJ SLIKOVNICA NA EMOCIONALNI RAZVOJ

Diplomski rad

Zagreb, lipanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Magdalena Blažević

UTJECAJ SLIKOVNICA NA EMOCIONALNI RAZVOJ

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Predrag Zarevski

Zagreb, lipanj, 2022

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. POČECI PROUČAVANJA EMOCIJA U ZAPADNOJ TRADICIJI	5
2.1. Teorija Charlesa Darwina	5
2.2. Teorija Williama Jamesa	5
2.3. Teorija Sigmunda Freuda.....	5
3. EMOCIONALNI RAZVOJ	6
3.1. Definiranje emocija.....	6
3.2. Razvoj emocija	6
4. TIPIČNE EMOCIONALNE RAZVOJNE FAZE.....	8
5. PREPOZNAVANJE EMOCIJA KOD DRUGIH LJUDI.....	9
6. EMOCIJE RADOSTI, TUGE, LJUTNJE I STRAHA	11
6.1. Razvoj pojma o sebi.....	12
6.2. Empatija.....	12
6.3. Socijalno učenje -Nova slika djeteta.....	14
7. KNJIŽEVNOST I EMOCIJE.....	16
7.1. Biblioterapija	16
7.2. Povezanost književnosti i emocija.....	17
8. PRIMJER ISTRAŽIVANJA O POVEZANOSTI PRIČA, SLIKOVNICA I EMOCIONALNOGA RAZVOJA	19
9. ISTRAŽIVANJE.....	20
9.1. Cilj istraživanja:.....	20
9.2. Istraživačko pitanje	20

9.3. Metoda istraživanja.....	20
9.4. Rezultati istraživanja.....	22
10. ZAKLJUČAK.....	28
11. LITERATURA	29

SAŽETAK

Rezultati suvremenih znanstvenih istraživanja ukazuju na postojanje značajne povezanost između razvoja dječjih postignuća i okoline koja ga podupire u učenju. Građenje kvalitetnoga materijalnog i psihološkog konteksta koji razvija i unapređuje psiho-tjelesno zdravlje djeteta je nužan svakodnevni izazov odgojitelja u predškolskim ustanovama. Ovaj rad prikazuje mali dio navedenoga aspekta. Nastao je iz intrinzične potrebe provjere refleksivne prakse odgojitelja.

U prvome dijelu rada govori se o izazovima suvremenoga društva koji snažno utječu na promjene u obiteljima a samim time se i odražavaju na dijete kao najranjivijeg člana društva. Razmatra se uloga odgojitelja u odgojnome procesu i njegov utjecaj na širu društvenu zajednicu.

U drugome dijelu se prikazuje psihološki okvir emocionalnoga razvoja i socijalnog učenja. Promišljajući o alatima koji u praksi podupiru dječji razvoj, fokus se usmjerava na povezanost dječje književnosti i emocionalnoga razvoja. Najznačajniji dio rada je prikaz istraživanja koje koristi slikovnicu kao sredstvo poučavanja djece u prepoznavanju i imenovanju četiri emocije: tuge, sreće, straha i ljutnje. Cilj rada je osvijestiti djetetu postojanje i razlikovanje osjećaja kod sebe i drugih. Istraživanje je provedeno u dvije vrtićke skupine na malome uzorku, ali rezultati su ohrabrujući i potiču na daljnja istraživanja.

Također se razmatraju i iskustva iz biblioterapije te istraživanje u vrtićima u Međimurskoj županiji čiji cilj je bio kroz interaktivno čitanje slikovnica i priča osnažiti dječje socijalne kompetencije.

Ključne riječi: slikovnica, emocionalni razvoj, dijete, predškolska ustanova, odgojitelj

SUMMARY

The results of modern scientific research indicate the existence of a significant connection between the development of children's achievements and the environment that supports it in learning. Building a quality material and psychological context that develops and improves the psycho-physical health of the child is a necessary daily challenge for educators in preschool institutions. This paper presents a small part of this aspect. It arose from the intriguing need to check the reflective practice of educators.

The first part of the paper discusses the challenges of modern society that strongly influence changes in families and thus reflect on the child as the most vulnerable member of society. The role of educators in the educational process and its impact on the wider community is considered.

The second part presents the psychological framework of emotional development and social learning. Reflecting on tools that in practice support child development, the focus is on the connection between children's literature and emotional development. The most important part of the paper is the presentation of research that uses a picture book as a means of teaching children to recognize and name four emotions: sadness, happiness, fear and anger. The aim of this paper is to make the child aware of the existence and differentiation of feelings in themselves and others. The research was conducted in two kindergarten groups on a small sample, but the results are encouraging and encourage further research.

Experiences from librarianship and research in kindergartens in Međimurska županija are also discussed, the aim of which was to strengthen children's social competencies through interactive reading of picture books and stories.

Keywords: picture book, emotional development, child, preschool, preschool teacher

1. UVOD

Širi cilj ovoga rada je traganje za alatima koji će se poticati kompetentan emocionalni razvoj kod predškolske djece. Diplomski rad se bavi temom razvoja emocionalne inteligencije kod djece u dobi od tri do četiri godine života. Uži cilj je prikazati utjecaj interaktivnoga čitanja slikovnica na emocionalni razvoj kod predškolske djece. U prvome dijelu rada istražuje se i prezentira stručna literatura na navedenu temu. U drugome dijelu prikazuju se rezultati istraživanja koje se provodilo u vrtiću u skupini djece između tri i četiri godine starosti. Krajnji fokus je razvoj empatije. Krenulo se od emocija sreće, tuge, straha i ljutnje. U metodama rada s djecom prednost je imala slikovnica, djeci se putem slikovnica i podupiranjem uživljavanja pomoglo osvještavati navedene emocije kod sebe i drugih.

Postavlja se istraživačko pitanje možemo li utjecati na sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija kod djece rane dobi putem interaktivnih čitalačkih radionica. Dogovorenim instrumentima je utvrđeno inicijalno stanje. Birane su slikovnice prikladnoga sadržaja i visoke estetske i književne vrijednosti.

Goleman (2021) u svojoj knjizi *Emocionalna inteligencija* ističe učinkovitost spoznaja do kojih se došlo programima intervencija koji su bili usmjereni na popravljivanje specifičnih nedostataka u emocionalnim i društvenim sposobnostima. Također navodi da je potrebno takve programe uopćiti u mjere koje je moguće provoditi u čitavoj učeničkoj populaciji a učitelji bi bili provoditelji takvih programa.

Pojavljivanje dva suvremena društvena fenomena, razvoja globalne ekonomije i digitalne revolucije, utječe na sve slojeve društva i razvoj pojedinca. Domović navodi da profesije koje se bave poučavanjem počinju nositi odgovornost za razvijanje ljudskih osobina i sposobnosti koje će omogućiti društvima da prežive i uspiju u vremenu informatičkog progresa (Domović, 2009). Stoga vrtići i škole postaju mjesta takvoga učenja.

Vijeće europske unije u dokumentu o visokokvalitetnim sustavima ranog i predškolskog odgoja (2019, str. C 189/5) navodi:

„Odgoj i obrazovanje od najranije dobi imaju ključnu ulogu za usvajanje načina suživota u heterogenim društvima. Tim uslugama može se na nekoliko načina doprinijeti društvenoj koheziji i uključenosti. One mogu poslužiti kao mjesta na kojima se susreću obitelji. Mogu doprinijeti razvoju jezičnih kompetencija djece na jeziku na kojem se usluga pruža, ali i na

prvom jeziku. Iskustva koja djeca stječu socioemocionalnim učenjem u okviru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mogu im omogućiti da usvoje empatično ponašanje te da nauče više o svojim pravima, jednakosti, toleranciji i raznolikosti.“

Potrošačko društvo nameće nove vrijednosti i nove odnose među ljudima. Promjene suvremenoga društva umanjuju čovjekovu spontanost, potrebu za stvaranjem bliskih, kvalitetnih odnosa u obitelji i s prijateljima, prepuštanje emocijama i izražavanje duhovnosti. Odavno je poznato da je zajedničko i kvalitetno vrijeme u obitelji nužno za tjelesno i mentalno zdravlje svih njezinih članova. Zbog izazova današnjega vremena, užurbanosti i potrebe za stjecanjem određenoga materijalnog standarda roditelji sve manje kvalitetnog vremena provode s djecom. Činjenica je da su djeca zbog odvojenosti od roditelja usamljenija, povučena ili nemirnija i agresivnija. Djeca kao i odrasli traže odgovore na pitanja koja će im pomoći da sami sebe bolje razumiju. Rano djetinjstvo postavlja prve okvire razvoja pojma o sebi koji mogu sadržavati pozitivne i negativne elemente (Jurčević Lozančić, 2011).

Mnoga djeca značajan dio vremena provode u predškolskoj ustanovi. Stoga odgojitelj, osim svojim profesionalnim akademskim znanjima i vještinama, je i osoba od koje se očekuje osobna motiviranost za podupiranje razvoja svakoga pojedinog djeteta u njegovom najosjetljivijem razdoblju života. Dijete uči ono što doživljava stoga je odgojitelj svjestan da svojim osobnim primjerom potiče kod djeteta humane životne vrijednosti: empatiju, poštovanje, prijateljstvo, privrženost, solidarnost, uvažavanje. Svjesnost o važnosti modela kojeg predstavlja djetetu odgojitelj se doživljava i kao istraživač svoje odgojne prakse i emocionalno je i misaono uključen u sve kontekste vrtića kao zajednice življenja djece i odraslih.

S obzirom na izazove suvremenoga društva od odgojitelja se očekuje potraga za alatima kojima će se putem svakodnevne prakse djecu potaknuti na socioemocionalno učenje s ciljem psihofizičkog blagostanja. Ovaj rad se bavi takvim istraživanjem.

2. POČECI PROUČAVANJA EMOCIJA U ZAPADNOJ TRADICIJI

2.1. Teorija Charlesa Darwina

Smatra se da su prvi autori koji su proučavali emocije u zapadnoj tradiciji bili Darwin, James i Freud. Počeci proučavanja emocija u okrilju suvremenih društvenih i bioloških znanosti počinju od Darwina koji je 1872. godine objavio knjigu Izražavanje emocija u čovjeka i životinja. Darwin je smatrao da su emocije kod odraslih ljudi trag evolucijskih predaka pojedinih vrsta koje nemaju nikakvu svrhu. Primjerice tvrdio je da je prezrivo osmjehivanje ponašanje zaostalo od režanja i pripreme za ugriz koje danas nema funkciju (Oakley i Jenkins, 2003).

2.2. Teorija Williama Jamesa

Jamesova teorija emocija prvi put je objavljena 1884. James je naglašavao tjelesni aspekt emocija. Prema toj teoriji emocije izazivaju niz tjelesnih promjena za koje je odgovoran živčani sustav koji upravlja unutarnjim organima uključujući srce, krvne žile, želudac i žlijezde znojnice (Oakley, Jenkins, 2003). Teorija sugerira da emocionalno iskustvo ne bi bilo moguće bez povratne informacije koja dolazi nakon percepcije perifernih reakcija organizma. James daje prioritet fiziološkim reakcijama nad svjesnim procesima.

2.3. Teorija Sigmunda Freuda

Freud je začetnik psihoterapijskog pristupa emocijama i svojim istraživanjima je dao doprinos razumijevanju emocija. Njegov je stav bio da se u našem umu svjesno ili nesvjesno događaju procesi koji nas čuvaju od neugodnih emocija. Psihoanalitičari sugeriraju da putem obrambenog mehanizma potiskivanja ljudi pohranjuju sjećanja o traumatskim iskustvima iz djetinjstva u nesvjesno (Pervin, Cervone, John, 2008). Freud te procese naziva obrambenim mehanizmima (Oakley i Jenkins, 2003). Psihoanalitička teorija razmatra sve aspekte razvoja ličnosti. Teorija govori o dva aspekta razvoja ličnosti. Prvi je da pojedinac napreduje putem faza razvoja. Drugi naglašava važnost ranih događaja za cijelo kasnije ponašanje (Pervin, Cervone, John, 2008).

3. EMOCIONALNI RAZVOJ

3.1. Definiranje emocija

Oakley i Jenkins definiraju emocije kao način na koji se povezuje ono što nam je važno sa svijetom ljudi, stvari i događaja. „One su strukture koje upravljaju našim životom, osobito našim odnosom s drugima“ (2003, str 35).

Salovey i Slauyter (1999) prikazuju emocije kao kratkoročna stanja koja uključuju sreću, bijes ili strah, a u njima su pomiješane različite količine osjeta od ugone do nelagode

Goleman (2021) kaže da se riječju emocija koristi kada želi opisati osjećaj, psihološka i biološka stanja te sklonost djelovanju iz tih stanja.

3.2. Razvoj emocija

Jedan od najvažnijih procesa razvoja je emocionalni razvoj, kako navode Andrilović i Čudina-Obradović (1994). Dio općega procesa socijalizacije događa se najprije u obitelji zatim u širim socijalnim skupinama. Biološke karakteristike (uzbudljivost, reaktivnost, temperament) i socijalno učenje međusobno se isprepliću i rezultiraju razvojem emocionalnosti. Oko trećega mjeseca starosti razvijaju se osnovna čuvstva ugone i neugode a oko šestoga razvijaju se složeniji doživljaji. Od šestoga do dvanaestoga mjeseca starosti javljaju se emocije ugone, neugode, srdžbe, gađenja i straha. A na dalje do dvadeset četiri mjeseca dječji doživljaj sadržava osjećaje ljubavi, ushita, radosti i ljubomore. Tada se govori o emocijama samosvijesti (Berk, 2015). Imitacijom i identifikacijom se događa nenamjerni socijalni razvoj. Namjerno odgajanje kontrole emocija je oblik učenja emocija koji se događa odobravanjem i neodobravanjem. Emocionalni razvoj je rezultat socijalnoga učenja kroz koje dijete uči iz emocionalno obojenih situacija. Modele socijalnoga učenja dijete pronalazi u svojoj okolini. Kroz mimiku, govor, kretnje te njihov intenzitet osobe iz dječje okoline saopćavaju emocije i pozivaju na dijeljenje doživljaja. U takvim situacijama dijete ima priliku razvijati empatiju tj uživanje u tuđe emocije (Andrilović i Čudina- Obradović, 1994).

Prema Berk (2015) emocije se pojavljuju zbog interakcija između pojedinca i okoline.

Andrilović i Čudina -Obradović izdvajaju različite oblike govora, verbalnog i neverbalnog, živu ili pisanu riječ, masovne medije, mimiku lica, prijeteće i odobravajuće pokrete ruku

kao sredstva socijalnog utjecaja na pojedinca. Navodi također da se odgajanje događa i bez namjere npr. oponašanjem tuđih postupaka, odijevanja, uvjerenja itd (1994).

Niz istraživanja sugerira da roditelji koji prihvaćaju svoju djecu i imaju demokratske roditeljske stavove olakšavaju njihov razvoj. Djeca roditelja s ovakvim stavovima pokazuju ubrzani intelektualni razvoj, originalnost, emocionalnu sigurnost i kontrolu. Djeca autoritarnih roditelja su nestabilna, buntovna, agresivna i svadljiva. Izuzetno je važna percepcija djece kako ih roditelji procjenjuju (Pervin i sur., 2008).

O načinu emocionalnoga reagiranja uvelike pridonosi temperament. „Temperament možemo definirati kao specifičnost svakog djeteta da se očituje kao njegova reaktivnost na okolinu i sposobnost samoregulacije ponašanja za koje se pretpostavlja da je biološki tj nasljedno određena.“ (Starc, 2008, str 32). Govori se o tri vrste temperamenta. Prva je dijete lakoga temperamenta(40%) koje se lako prilagođava novim situacijama i općenito je dobro raspoloženo. Drugi je dijete teškog temperamenta (10%) koje teško uspostavlja dnevni ritam i teško se prilagođava novim situacijama. Takvo dijete pobuđuje kod roditelja osjećaj straha, napetosti i odgovornosti što umanjuje mogućnost za razvoj kvalitetne privrženosti. Zadnji aspekt je suzdržano dijete (15%) koje je pasivno i ima blage reakcije na podražaje iz okoline. Oko 35% djece ne pripadaju niti jednoj od ovih skupina već imaju pomiješane karakteristike navedenih aspekata (Brajša Žganec, 2003).

Kada se govori o emocionalnoj inteligenciji značajna je Golemanova definicija koja kaže da se ona sastoji od sposobnosti kao što je mogućnost motiviranja samoga sebe i ustrajavanja unatoč poteškoćama i frustracijama; obuzdavanje impulzivnosti i odgađanje trenutka primanja nagrade; reguliranje svojih raspoloženja i onemogućavanje uzrujanosti da zaguši sposobnost razmišljanja, suosjećanje i nadanje (Goleman, 2021).

4. TIPIČNE EMOCIONALNE RAZVOJNE FAZE

Dojenačku dob karakteriziraju primarni oblici straha urođene reakcije npr iznenadne snažne buke ili strahovi stečeni uvjetovanjem npr. strah od bijele kute zbog neugodnoga iskustva kod liječnika.

Od 8. mjeseca do kraja 3. godine tipičan je strah koji je vezan za opasnost od gubitka primarnoga skrbnika najčešće majke, strah od odvajanja.

Predškolsku i ranu školsku dob djece obilježavaju emocije koje su vidljive na površini jer dijete još nije naučilo kontrolirati izražavanje emocija. Strahovi koji se javljaju su strah od životinja, mraka, doktora, visina, dubina...kao rezultat sve boljim uviđanjem opasnost. Još se javljaju separacijski strahovi kao što su strah od vrtića, škole, smrti i strahovi koji su povezani s razvojem mašte, strah on npr. čudovišta.

Emocije djeteta predškolske dobi su jednostavne,spontane, često kratkotrajne i nestabilne. Predškolsko dijete otvoreno pokazuje svoje emocije što primarnim skrbnicima i osobama koje se profesionalno bave odgojem predškolske djece olakšava uvid u dječji svijet (Čudina- Obradović, Starc, Profaca, Letica, Pleša, 2004).

Istraživanja o razvoju samousmjerenoga ponašanja za vrijeme gledanja u zrcalo kod dojenčadi sugerira da je razvoj samoprepoznavanja kontinuirani proces koji počinje u ranoj dobi od četiri mjeseca (Pervin i sur., 2008).

„Primarne emocije imaju specifične karakteristike vezane uz korijene primarnog evolucijskog nasljeđa, javljaju se rano u djetinjstvu i to automatski u reakciji s okolinom, imaju univerzalnu facijalnu ekspresiju koja je konstantna i mogu se prepoznati u različitim kulturama.“ (Brajša Žganec, 2003).

5. PREPOZNAVANJE EMOCIJA KOD DRUGIH LJUDI

Međunarodna istraživanja potvrđuju da ljudi neovisno o kulturi kojoj pripadaju povezuju fotografije različitih izraza lica s istim emocijama Berk (Ekman, 2003, Ekman i Friesen, 1972). Istraživači su analizom facijalnih obrazaca kod djece odredili raspon emocija. Smatra se da su emocije radosti, interesa, iznenađenja, straha, ljutnje, tuge i gađenja univerzalne svim ljudima i imale su za cilj poboljšanje preživljavanja. Djeca se rađaju s izražavanja ugone i neugode a postupno se emocije organiziraju u jasno određene signale (Berk, 2015).

Andrilović i Čudina-Obradović (2004).navode da se prepoznavanje emocija kod drugih oslanja na četiri osnovne skupine podataka:

- izraz lica
- čovjekov glas
- pokreti tijela i udova
- i cjelokupna situacija

Ako imamo malo podataka u odnosu na navedene veća je vjerojatnost da ćemo pogriješiti. Srdžbu i strah je teško razlikovati a isto tako sreća i iznenađenje se pokazuju sličnim izrazom lica

Kada osjećamo neku emociju svaka od opisanih komponenti dolazi do izražaja i zahvaljujući njima prepoznajemo o kojoj je emociji riječ. Sposobnost prepoznavanja naših i tuđih emocija razvija se vrlo rano u životu (Goleman, 2021).

Daniel Goleman tvrdi da su uz pomoć suvremenih metoda koje se koriste za promatranje fizioloških i moždanih reakcija otkrivene reaktivne pojedinosti organizma o tome kako pojedina emocija priprema tijelo za različite vrste reakcije:

1. Kod osjećaja ljutnje krv teče u mišiće ruku što nas čini spremnijim za udariti neprijatelja, a izlučivanje adrenalina priprema nas na odlučnu i brzu reakciju.
2. Kod straha krv odlazi u noge zbog čega je lakše bježati, ponekad se tijelo ukoči ostavljajući nam dovoljno vremena za procjenu je li skrivanje ili bijeg bolja opcija.

3. Kod radosti nema osobite promjene u fiziologiji osim opće opuštenosti i mirnoće.
4. Spolno zadovoljstvo i ljubav karakteriziraju reakcije čitavoga tijela koje stvaraju osjećaj zadovoljstva i omogućuju suradnju.
5. Tuga izaziva gubitak energije i želje za zabavom te usporava metabolizam tijela (Goleman, 2008).

Woodvortha ljestvica prepoznavanja emocija:

I. Ljubav, sreća i radost

II. Iznenadjenje

III. Strah i patnja

IV. Bijes i odlučnost

V. Gađenje i odvratnost

VI. Prijezir

Prema Woodvorthu emocije koje se nalaze u istoj ili susjednoj skupini teško je razlikovati. Što su emocije više udaljene na ljestvici lakše ih je razlikovati (Andrilović i Čudina-Obradović, 1994).

Dijete vrlo rano već od dva mjeseca starosti različito reagira na ljudsko lice i glas nego na druge podražaje (Sočo-Petrović, 1997).

Američki psiholog Rogers je 1959 predstavio potrebe za pozitivnom pažnjom. Ona uključuje traženje topline, sviđanja, poštovanja, simpatije i prihvaćanja i vidi se u potrebi djeteta za ljubavlju i nježnošću. Zdrav emocionalni razvoj događa se u obitelji u kojoj dijete može iskazati svoje osjećaje, može prihvatiti sebe i mogu ga prihvatiti roditelji čak i ako ne opravdavaju određena ponašanja. Dječje očitavanje roditeljskoga prihvaćanja utječe na razvoj slike o sebi (Pervin i sur., 2008). Djeca rano nauče identificirati emocije, ali im je potrebno određeno vrijeme kako bi naučili potiskivati nepoželjne emocionalne iskaze te prikrivati svoje osjećaje radi udovoljavanja očekivanjima okoline (Brajša Žganec, 2003).

6. EMOCIJE RADOSTI, TUGE, LJUTNJE I STRAHA

Socijalni osmijeh se javlja u dobi između 6 i 8 tjedana (Lavelli I Fogel, 2005, Sroufe I Waters, 1976; Berk, 2015). Razvojem perceptivnih sposobnosti kod dojenčadi pogotovo osjetljivosti na vidne obrasce a time i na izraze ljudskoga lica socijalno smješkanje djeca koriste za bolje održavanje interakcije prema skrbniku. Osmijeh postaje namjerni signal kod djece krajem prve godine. Roditelje i dijete povezuje radost u topli podržavajući odnos koji podupire razvoj djetetovih sposobnosti (Berk, 2015). Sasvim je sigurno da se dojenčad u dobi od tri mjeseca smije na istu vrstu podražaja kao i starija djeca i odrasli (Oakley i Jenkins, 2003). Uloga dojenačkog osmijeha je da potakne nježnu interakciju između sebe i primarnog skrbnika. Istraživanja pokazuju da je izraz radosti na licu dojenčeta povezan s njegovim unutrašnjim stanjem što se ne može sa sigurnošću tvrditi za druge emocije (Oakley, Jenkins 2003).

Intenzitet ljutih izraza lica kod djece povećava se od četvrtoga mjeseca do druge godine. Razlog povećanja intenziteta u izražavanju ljutnje je u bliskoj povezanosti kognitivnoga i motoričkog razvoja. Postupno dijete postaje sposobnije za namjerno ponašanje te kontrolira učinke svojih postupaka. Ljutnja može biti i posljedica kada je izvor neugode skrbnik od kojega je beba naučila dobivati toplo ponašanje. Ljutnja djeluje pokretački na motoričke sposobnosti koje dojenče koristi za savladavanje prepreka (Berk, 2015). Emocija tuge se javlja rjeđe nego ljutnja. Javlja se kao reakcija na bol ili kao razlog za odvajanje od poznatog skrbnika koji je pun ljubavi (Berk, 2015).

Ne postoje dokazi da je kod djece u dobi od šest do osam mjeseci kod pojave straha od nepoznatih lica posrijedi učenje. Smatra se da primarne emocije ovise o nasljeđu. Strah od glasnih i iznenađujućih zvukova se javlja u dobi od sedam mjeseci a svoj maksimum dostiže krajem prve godine te nakon toga opada (Oakley, Jenkins, 2003).

Strah se pojavljuje u drugoj polovini prve godine života. Strah od nepoznatih osoba je najčešći izraz straha kod djece. Dok je strah od npr. zmije otrovnice naučeni strah koji dovodi do korisne reakcije izbjegavanja (Andrilović, 1994). Djeca predškolske dobi najviše se boje imaginarnih stvari npr. čudovišta, duhova itd. (Oakley, Jenkins, 2003).

6.1. *Razvoj pojma o sebi*

Istraživanja uočavaju vizualno samoprepoznavanje kod djece u dobi oko 24 mjeseca. Istraživane su dječje reakcije na vlastiti odraz u ogledalu (Vasta, Haith i Miller, 2005). Suvremeni sustav pojma o sebi dijeli se na tri djela. Prvi je znanje ili svijest o sebi koji pokušava odgovoriti na pitanje što dijete zna o sebi i kako je to povezano s okolinom. Drugi aspekt je samovrednovanje tj koji činitelji utječu na stav djeteta o sebi. Treća komponenta je samoregulacija tj kako i kada djeca stječu samokontrolu.

Istraživanja pokazuju da svatko od nas stvara unutarnji portret koji sadrži obilježja i osobine koje pripisujemo svojoj ličnosti. Dječja slika o sebi može snažno utjecati na način odnošenja prema svijetu oko sebe (Vasta i sur., 2005). Uspostavljeni pojam o sebi omogućuje djetetu razvoj emocionalnih i socijalnih vještina. Djeca čije je samopoštovanje visoko imaju pozitivnu sliku o sebi, a negativna slika o sebi se uočava kod djece s niskim samopoštovanjem. Na razvoj samopoštovanja svakako utječu društvena klima i postupci roditelja i odgojitelja. Ukoliko roditelji i odgojitelji imaju realistična očekivanja i prihvaćaju dijete s ljubavlju i toplinom te mu daju povratnu informaciju da je vrijedno i sposobno stvaraju uvjete za razvoj visokoga samopoštovanja kod djeteta (Čudina-Obradović, Starc, Profaca, Letica i Pleša, 2004).

Samovrednovanje značajno utječe na dječje ponašanje jer snažniji osjećaj samoučinkovitosti dovodi do većeg ulaganja napora i ustrajnosti u obavljanju zadatka , a time i boljega učinka (Vasta i sur, 2005):

Samoregulacija je upravljanje vlastitim ponašanjem. Uspostavljenjem samokontrole dijete postaje sposobno prilagoditi svoje ponašanje zahtjevima okoline (Čudina-Obradović i sur., 2004).

6.2. *Empatija*

Temeljni etički standardi se grade na emocionalnoj sposobnosti. Korijen altruizma leži u poistovjećivanju s tuđim osjećajima i sposobnosti iščitavanja tuđih osjećaja (Goleman, 2021).

Empatija služi za osnaživanje i održavanje međuljudskih odnosa. Važan je preduvjet moralnog ponašanja. Empatija kao mentalan sposobnost za razumijevanje tuđe perspektive pokazuje sposobnost razlikovanje svojih emocija od emocija drugih pojedinaca. Prvi znaci

brige za drugoga javljaju se oko treće godine života a vrhunac je pri kraju adolescencije (Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019).

U dobi između tri i četiri godine događa se pomak u razumijevanju emocija. Dijete shvaća da reakcije ljudi neće uvijek biti iste s obzirom na situaciju. Razvija se stav da je emocionalna reakcija ljudi kombinacija vanjskih uvjeta ali i misli, raspoloženja i osjećaja pojedinca (Vranjican i sur, 2019).

Prva socioemocionalna veza koju dijete ostvaruje je u odnosu s majkom ili drugim primarnim skrbnikom. Osjetljivost majke na djetetove signale utječe na razvoj socioemocionalne veze.

Privrženost koja se ostvaruje s primarnim skrbnikom od prvih šest tjedana života značajno utječe na razvoj emocionalnosti i kognitivnih funkcija kod djeteta (Obradović i Čudina-Obradović, 2006). Isti autori ističu da djeca majki koje odgovaraju na dječje potrebe u razdoblju gradnje privrženosti kasnije neće razviti hiperaktivnost te će se bolje nositi s frustracijama i biti bolje prilagođena u školi i životu općenito.

Iako se empatija odvija zajedno s moralnim sposobnostima, ona se također uči i stječe (Bergin, 1978). Kovačec i Brozović (1999) navode da se u književnom djelu empatija očituje čitateljevim uživljavanjem u predočeni svijet uz istodobno izuzimanje iz situacije čitanja. Kao primjer navedene empatije, može se navesti čitateljeva prožetost osjećajima epskog ili dramskog lika. Autori također tvrde da se jedino čitanjem književnih djela, čovjek može osloboditi skučenosti, neznanja i predrasuda, osloboditi ga od straha povijesnih i kulturnih razlika i omogućiti mu upoznavanje ljudskosti. Velički (2011) ističe da djeca nesvjesnim putem usvajaju stereotipne poruke u obitelji, a kasnije putem medija poput knjiga, časopisa, novina itd. Na razvoj moralnih načela utječe fikcija, knjige, filmovi, televizija i dr. (Vojnović, 1998). Krznarić opisuje empatiju kao umijeće imaginativnoga ulaska u kožu druge osobe, razumijevanja njezinih osjećaja i viđenja te korištenje tog razumijevanja za usmjeravanje vlastitih postupaka (Krznarić, 2014.). S obzirom na navedena izlaganja relevantnih autora može se zaključiti da interaktivnim čitanjem odabranih dječjih priča, slikovnica i bajki utječemo na poticanje razvoja empatije kod djece.

6.3. *Socijalno učenje - Nova slika djeteta*

Bašić navodi da suvremena istraživanja mozga podcrtavaju sve veće značenje emocionalne inteligencije i osjetilnog iskustva. Način na koji dijete otkriva svijet te razumijevanja koja stječe u kontaktu s okolinom kreću u prvim godinama života. U tome periodu od iznimne važnosti su spoznajni modeli koje dijete nalazi u odraslima i vršnjacima. Suvremeni odgoj leži na temeljima romantičarske slike djeteta koja govori da je odgoj omogućavanje slobodnoga razvoja, ispunjenog smislom. Omogućiti djeci učenje kojima će razvijati svoje potencijale i potaknuti hrabrost za novo kroz osjetilna iskustva u dodiru s okruženjem postaje temelj na kojem se gradi kurikulum ranog odgoja. Dijete stvara vlastitu sliku svijeta kroz osjetilno iskustvo (Bašić, 2011).

Osjetilna prerada stvarnosti budi kod djeteta radoznalost prema svijetu stoga djetetu treba mogućnost cjelovitoga doživljaja kroz slike, priče, maštu, igru koji onda služe kao osnovni obrasci za apstraktne misaone procese (Bašić, 2011).

Istraživanja u suvremenom svijetu otkrivaju povećanje čovjekove inteligencije ali prvenstveno emocionalne u odnosu na kognitivnu.

Razvoj pojedinca se ostvaruje u sociokulturnoj sredini a tek sudjelovanje emocija u procesu prorade iskustva omogućuje da iskustva prelaze u dugoročno pamćenje (Bašić, 2011).

Socio-spoznaji razvoj djeteta je postupno razumijevanje svijeta oko sebe, ljudi koji ga okružuju te samog sebe. U tome procesu dječja spoznaja se razvija od konkretnog prema apstraktnome tj od opažanja vlastitog i tuđeg ponašanja sve do razumijevanja svojih unutarnjih stanja i stanja drugih ljudi. Pojam o vlastitom postojanju razvija se postupno. U početku dijete ima doživljaj egocentričnosti tj sve oko sebe doživljava kao svoj produžetak. Do kraja druge godine života dijete sebe prepoznaje na fotografiji i označava se zamjenicom “ja” (Čudina-Obradović i sur., 2004).

Paralelno s razvojem pojma o sebi i drugima, dijete naslućuje da svaki čovjek doživljava svoje unutarnje stanje o kojem samo on zna i nitko “izvana”. S dvije i pol godine koristi riječi “mislim”, “bojim se” kao odraz svojih unutarnjih stanja. Period između 6 i 7 godine života djetetu omogućuje izlaz iz egocentrizma a to znači da sve bolje razumijeva stanja tuđe svijesti i razlikuje svoje misli od misli drugih pojedinaca (Čudina -Obradović i sur., 2004).

Socijalne kompetencije koje dijete razvija u odnosu s drugima uključuju složen odnos s bliskim ljudima iz djetetove okoline u najranijoj dobi bliskih odraslih a kasnije vršnjaka. Može se reći da su socijalno kompetentna djeca ona koja ulaze u zadovoljavajuće interakcije s odraslima i vršnjacima i na taj način postižu dobre razvojne rezultate te kompetentno sudjeluju u društvu (Katz i McClella, 1997). Održavanje pozitivnih odnosa s drugima, razumijevanje i reguliranje vlastitih emocija zahtijevaju znanja, stavove i vještine socijalne kompetencije (Vranjican i sur.).

U procesu socijalizacije i emocionalnog razvoja pojedinca značajnu ulogu imaju pravila i norme emocionalnoga ponašanja kulture u kojoj odrastamo (Brajša, 2003). Privrženost primarnome skrbniku, razgovaranje o emocijama, toplina, potpora i nadzor roditelja te interakcija s vršnjacima oblikuju proces socijalizacije djeteta (Brajša, 2003). Kvaliteta odnosa u ranome djetinjstvu ima utjecaj i na odraslu dob (Vranjican, Prijatelj; Kuculo). Bitne komponente socioemocionalnog razvoja uključuje razvoj empatije, znanje o emocijama i samoregulacija emocija. (Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019).

Jurčević Lozančić socijalnu kompetenciju opisuje kao uključivanje osobnoga znanja i vještina koje osoba razvija da bi se učinkovito nosila s mnogim i različitim izborima, izazovima i prilikama. Za socijalno kompetentnu osobu može se reći da se dobro snalazi u različitim situacijama jer opaža znakove koji dolaze od drugih ljudi te u skladu s time pravilno i usklađeno reagira na njihove postupke. Socijalna kompetencija podrazumijeva pozitivan odnos prema sebi i svojim osjećajima te pozitivan odnos prema drugima i njihovim osjećajima i potrebama (Jurčević Lozančić, 2016). Djeca kojoj nedostaje minimalna kompetencija u njihovim ranim socijalnim interakcijama postaju rizična za daljnje socijalne i emocionalne neuspjehe. Kod razvoja i jačanja socijalnih kompetencija važno je polaziti od činjenice da je dijete kreativno i interaktivno biće koje aktivno sudjeluje u svome odgoju i socijalizaciji. Dječja priroda prepoznaje se u spontanoj igri, učenju, istraživanju, znatiželji i maštanju.

7. KNJIŽEVNOST I EMOCIJE

Bežen navodi da su literarne sposobnosti one koje utječu na shvaćanje književnosti, a moguće ih je podijeliti na socijalne i psihološke. Kao što je navedeno i u prethodnom tekstu okolina znatno utječe na socijalno učenje a isto tako i na odnos pojedinca prema književnosti.(Bežen, 1989). Književnost prema tome podrazumijeva oblik literarne socijalizacije koja pojedinca osposobljava za razumijevanje i čitanje književnosti navodi Grosman (2010).

Literarne sposobnosti sadrže i sposobnost recepcije koja podrazumijeva sposobnost zamišljanja i stvaranja pjesničkih slika, sposobnost primanja osjećaja i proživljavanja književnih likova, sposobnost uočavanja i shvaćanja autorovog stava u književnomjetničkom djelu te sposobnost samostalnog ocjenjivanja sastavnice književnomjetničkog djela (Rosandić, 2005).

7.1. *Biblioterapija*

Zanimljivo je korištenje biblioterapije osobito u radu s traumama. Pardecovo izvješće naglašava da je biblioterapija nekonvencionalna i inovativna tehnika koja pomaže vidjeti da i drugi doživljavaju slične događaje i osjećaje ali ih uspijevaju prevladati. Tijekom biblioterapije odvija se proces učenja. Sudionici sudjelujući u procesu biblioterapije provjeravaju pronađeno rješenje za situacijski ili osobni problem. Likovi koji se susreću u tekstu trebaju imati karakteristike koje djeci daju nadu i ohrabrenje te time mogu pomoći pri njihovu suočavanju s različitim problemskim situacijama. Uspješna komunikacija s djecom je snažan čimbenik prosocijalnoga razvoja (Krpan, Klak Mršić i Cej, 2018).Važno je da odrasla osoba pomogne djeci u razumijevanju i istraživanju svojih osjećaja vezanih uz književnost i knjigu o kojoj se raspravlja. Biblioterapija koristi književnost za liječenje i prevenciju utjecaja traume. Ona ohrabruje pojedinca da uspostavi osobne veze s likovima u priči te na taj način procijeni vlastito ponašanje i emocije kroz iskustva likova iz priče (De Vries, 2017). Biblioterapija je terapijska tehnika koja se koristi u kognitivno-bihevioralnoj terapiji a djeluje na preoblikovanje negativnih misli i ponašanja. Može pomoći djeci u modificiranju ponašanja kroz asocijacije na lik iz priče i na taj način podupire razumijevanje vlastitoga iskustva i pruža uvid u emocije (De Vries, 2017). Nakon što se dijete poistovjeti s likom ili situacijom postaje emocionalno uključen u priču i prolazi kroz fazu katarze. Dijete doživljava i bolje razumije osobne izazove i uviđa da i

drugi mogu iskusiti isti osjećaj. Ishodi navedene terapije su poboljšanje osobne i društvene prilagodbe, prepoznavanje i korištenje odraslih osoba koje pružaju podršku, bolji vršnjački odnosi, smanjena socijalna izolacija, poštovanje i prihvaćanje drugih i poboljšano društveno prihvaćeno ponašanje.

7.2. Povezanost književnosti i emocija

Visinko ukazuje na krizu žive ljudske riječi i izravnog komuniciranja kao susreta čovjeka s čovjekom. Komunikacijski čin se odvija kroz razgovor, pjesmu, igru, priču a kroz njega i odrasla osoba i dijete izražavaju sebe i bolje se razumiju (Visinko, 2005).

„Poetski se izraz osjetilno prima, osjeća se i razumije raspoloženje koje stvara. Posrijedi je jezik bogat slikama, jezik koji zvuči i znači drugačije nego jezik svakodnevice, koji se sluša i u njemu uživa, u kojem se prema vibracijama njegovih nijansi prepoznaje mnoštvo osjećaja što nam ih donosi život i u jezik je utkano sposobnošću umjetnika.“ (Visinko, 2005, str XV).

Govorna interpretacija umjetničkog djela uvodi recipijenta u ovome slučaju dijete u literarno iskustvo koje utječe na cjeloviti pogled na život i svijet (Visinko, 2005). U predškolskoj dobi putem slikovnice razvija se osjetljivost za slušanje koje se odražava kroz dječja pitanja, komentiranja, prepričavanje ili dramski iskaz.

Velički navodi kako su priče od izuzetne važnosti jer se kroz njih dijeli trenutak empatičnosti i zajedništva, pozornoga slušanja razumijevanja i utjehe. Kroz posredovano iskustvo slušanjem priče objašnjavamo sebi svijet i sebe same (2014). Naracija kao komunikacijski kanal nam omogućuje da zajednički svijet etički podijelimo s drugima. Velički osobito ističe da djeca trebaju linearno strukturirane priče kao zaštitu ispred nepredvidljivoga svijeta. Priče su motivacijsko sredstvo za sveukupno učenje (Bettelheim, 2004). Književnost djeci mora omogućiti pristup dubljem smislu. Priča pobuđuje dječju pažnju, potiče radoznalost, priznaje u cijelosti dječje teškoće i nudi rješenje. Priča na suptilan način nudi i moralno obrazovanje razumljivo djetetu (Bettelheim, 2004).

Oatley i Jenkins u svojoj knjizi Razumijevanje emocija pišu o Mary Ann Evans čije je umjetničko ime George Eliot. Godine 1856. Eliot objavljuje esej u časopisu kojim prikazuje dvije knjige pionira antropologije von Riehla. Ona piše:

„...Umjetnost je stvar najbliža životu, to je način pojačavanja iskustva i širenja našeg kontakta s drugima izvan granica naše vlastite sudbine...“

Zanimljivo je da načinom pisanja svojih romana autoricu ističu kao nekoga tko prvi puta u engleskoj književnosti portretira likove čija iskustva počinju iznutra iz vlastite svijesti osobe. Njezin je stav da emocije djeluju kao neka vrsta kompasa a isto tako sredstvo kojim utječemo na druge (Oatley, Jenkins, 2003).

Pričanje i slušanje priča usmjereni su na našu emocionalnu problematiku te su pokušaj da se ona shvati. Priče omogućuju uživljavanje i daju odgovore kako djelovati u socijalnom okruženju i biti prihvaćen (Oakley i Jenkins, 2003).

Jedan od središnjih čimbenika psihološkoga razvoja je razvoj samopouzdanja. Čitanje kod djece potiče samopouzdanje koje se može opisati kroz unutarnju sigurnost, vjeru u sebe, svoje sposobnosti, te ostvarivanje pozitivne slike i svijesti o sebi. Samopouzdanje se razvija u svakodnevnim situacijama kroz interakcije i komunikaciju djece s vršnjacima i odraslima. Jasno je da se samopouzdanje ne može razvijati samo putem slikovnica, ali one slikovnice čiji sadržaj prorađuje teme iz dječjega iskustva potiču razvoj samopouzdanja (Javor, 1999).

Mnogi autori definiraju slikovnicu kao prvu knjigu djeteta. Verdonik piše da je slikovnica prvo likovno-literarno djelo koje dijete doživljava svim osjetilima (2015). Šimrak Balić ističe slikovnicu kao jedinstveno umjetničko djelo koje priča priču putem riječi i slika, a prožimanjem teksta i ilustracija stvara se bogat osjetilni sustav koji dijete može ispuniti značenjima. Slikovnica omogućuje da dijete čuje priču, a uz to je istovremeno iskusi i bude svjedok radnje (2014).

8. PRIMJER ISTRAŽIVANJA O POVEZANOSTI PRIČA, SLIKOVNICA I EMOCIONALNOGA RAZVOJA

Dječji vrtići u gradovima Međimurske županije u suradnji s udrugom Krijesnice i Zavodom za javno zdravstvo Međimurske županije provodili su program- temeljen na međusektorskoj suradnji- pod nazivom „Radionica pričanja priča“. Cilj programa je bio pridonijeti psihičkoj dobrobiti djece jačanjem njihovih socijalnih i emocionalnih kompetencija. Djelatnici vrtića i roditelji su na početku programa educirani o psihološkom zdravlju djece i psihološkim značajkama pripovijedanja djeci. Istraživanje su predstavile Eleonora Glavina i Berta Bacinger na temu Mental health of preschool age children: Storytelling and does it help? na International scientific and professional conference omep 2017 u Opatiji (2017). Prikazani rad govori o korištenju slikovnica i priča kroz interaktivno čitanje te njihov utjecaj na mentalno zdravlje djece. U navedenom istraživanju testirano je 120 djece u dobi od pet do sedam godina polaznika dječjih vrtića u međimurskoj županiji. Odgojitelji su ponudili popis sadržaja za čitanje u vidu slikovnica, priča i bajki. A autorice navode da su osnovne teme u pričama bile poštivanje različitosti, poznavanje emocionalnog svijeta i zajedništvo (Glavina, Bacinger, 2017).

Istraživanjem su obuhvaćena djeca koja su tijekom pedagoške godine pohađala vrtićke skupine. Odgajateljice, koje najbolje poznaju djecu s kojom rade, ispunjavale su posebnu tablicu u koju su upisivale što su čitale djeci, koje su aktivnosti provodili nakon čitanja te kako su djeca reagirala na čitalački sadržaj ili aktivnost (interes, uključenost, interakciju među djecom). U radu se navodi da su odgojiteljice na početku i na kraju pedagoške godine ispunjavale ljestvicu Pro/Ag pojedinačno za svako dijete.

Prikazani rezultati pokazuju porast prosocijalnih oblika ponašanja te mogući utjecaj pripovijedanja na njihov razvoj. Rezultati također ukazuju da nije došlo do smanjenja agresivnoga ponašanja djece. Autorice navode da su priče bogate elementima koje promoviraju društveno poželjne i pozitivne oblike ponašanja a ne nude sadržaje koji se bave agresivnim temama što ukazuje na rezultate koji govore da nije došlo do smanjenja agresivnog ponašanja kod djece.

Glavina i Bacinger kao nedostatke istraživanja navode nepostojanje kontrolne skupine djece koja redovito sudjeluju u odgojno-obrazovnom sustavu a koja nije sudjelovala u projektu.

9. ISTRAŽIVANJE

9.1. Cilj istraživanja:

Cilj istraživanja je potraga za alatima koji se mogu koristiti u svakodnevnoj praksi u radu s predškolskom djecom s ciljem razvoja sposobnosti razlikovanja emocija kod sebe i drugih. U konačnici fokus se stavlja na poticanje emocionalnoga razvoja kod djece i stvaranje preduvjeta za razvoj empatije i socijalnoga učenja.

9.2. Istraživačko pitanje

Može li slikovnica kod djece utjecati na prepoznavanje i imenovanje emocija tuge, sreće, ljutnje i straha?

9.3. Metoda istraživanja

U prikazanome istraživanju poštovao se Etički kodeks istraživanja s djecom. Roditelji djece potpisali su suglasnost za sudjelovanje u istraživanju i to na temelju odgovarajuće obaviještenosti.

Za potrebe ovoga rada koristilo se eksperimentalno istraživanje, a metodologija istraživanja se provodila putem testova znanja.

Istraživanje se provodilo u dvije odgojne skupine u dva udaljena objekta. Skupina desetero djece u dobi od dvije do tri godine je izabrana kao kontrolna skupina, a skupina trinaestero djece u drugome objektu također u dobi od dvije do tri godine je bila eksperimentalna skupina.

Ispitivač je bio educiran za testiranje djece u dogovoru s istraživačem. Zbog vjerodostojnosti istraživanja nije znao koja skupina djece je kontrolna, a koja eksperimentalna. U obje skupine provedeno je inicijalno testiranje istim testovima. Testiranja su snimana mobilnim uređajem. Snimke su korištene za objektivnu procjenu dječjih odgovora. Kod određivanja inicijalnoga stanja djeci se dao određeni broj fotografija na kojima su ljudska lica s različitim iskazivanjem emocija sreće, tuge, ljutnje ili straha te slike koje prikazuju svakodnevne situacije iz života djeteta npr. dvoje djece koja se naguravaju oko igračke. Koristile su se kartice iz didaktičkoga materijala „Kutija puna osjećaja“ i fotografije ljudskih lica koja izražavaju emocije tuge, sreće, ljutnje i straha. Od

djece se očekivalo prepoznavanje i imenovanje osjećaja tuge, sreće, straha i ljutnje kod likova sa slika s obzirom na njihov izraz lica ili kontekst prikazane situacije. Svako dijete je individualno testirano s razlogom sprječavanja utjecaja drugih vršnjaka na odgovore. Kontrolna i eksperimentalna skupina su testirana istim testom.

Nakon testiranja u eksperimentalnoj skupini su se provodile interaktivne književne radionice kroz period od pet tjedna. Djeci se biranim metodičkim sklopom aktivnosti prezentirao sadržaj slikovnice.

Slika 1. Prikaz segmenta metodičkoga sklopa u provedbi čitalačkih radionica

Priča je kao nit. Ako pukne možeš zavezati čvor, ali na tome mjestu će uvijek zapinjati. Zato čvrsto drži nit jer se priča želi ispričati.

Slikovnice koje su se obrađivale bile su u skladu s dobi djece ili su prepričane na način da ih djeca razumiju. Čitanje je bilo interaktivno gdje se djecu poticalo da imenuju likove, radnju i osjećaje likova. Također se poticalo uživljavanje u priču koje se uočavalo u facijalnim dječjim izrazima i dječjoj pozornosti pri slušanju. Djeca su aktivno sudjelovala u interakciji verbalnim i tjelesnim izrazom. Osobito se za navedenu dob pokazala prikladna slikovnica Dicka Brune „Pričaj“, u kojoj dječak kraj puta pronalazi patuljka koji plače i odnosi ga svojoj kući te patuljak postaje sretan jer ima dom i prijatelja.

Slikovnice koje su se koristile u radu s djecom:

„Pričaj“ Dick Bruna

„Gospodin Nosko nalazi prijatelja“ Daniela Kulot i Hortense Ullrich

„Pauli, ti zločesti Pauli“ Brigitte Weninger i Eve Tharle

„Kada sam tužan“,

„Kada sam sretan“,

„Kada se bojim“

„Kada sam ljut“ autorice Trace Moroney.

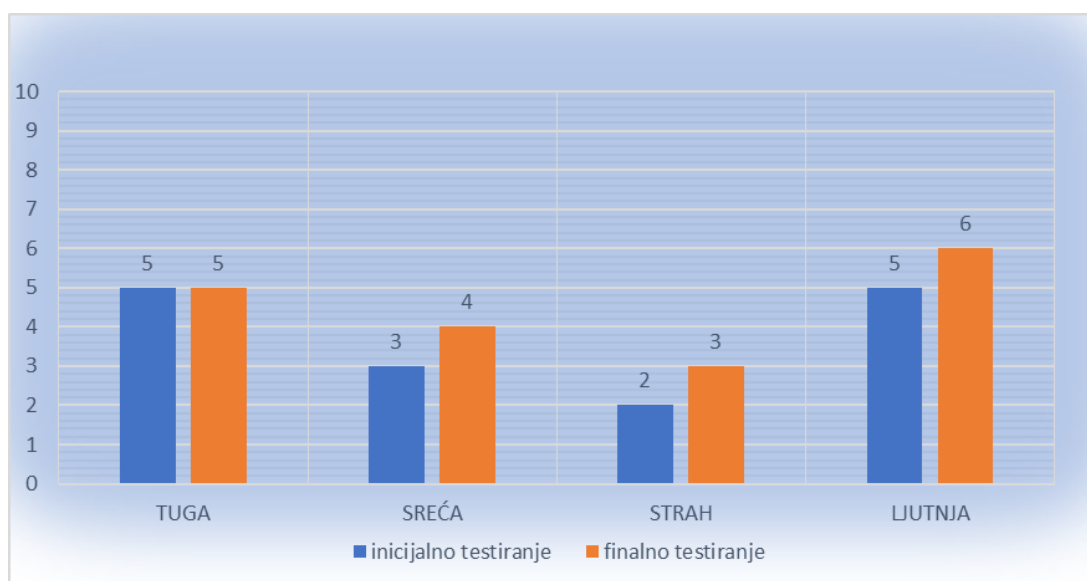
Sveukupno je provedeno pet radionica kroz pet tjedana. U kontrolnoj skupini nisu se provodile namjerne aktivnosti za poticanje prepoznavanja emocija.

Nakon pet tjedana u kontrolnoj skupini je provedeno finalno ispitivanje istim testom znanja, a proveo ga je isti ispitivač kao i kod inicijalnoga ispitivanja.

9.4. Rezultati istraživanja

Na sljedećim stranicama bit će prikazni rezultati testiranja kontrolne i eksperimentalne skupine.

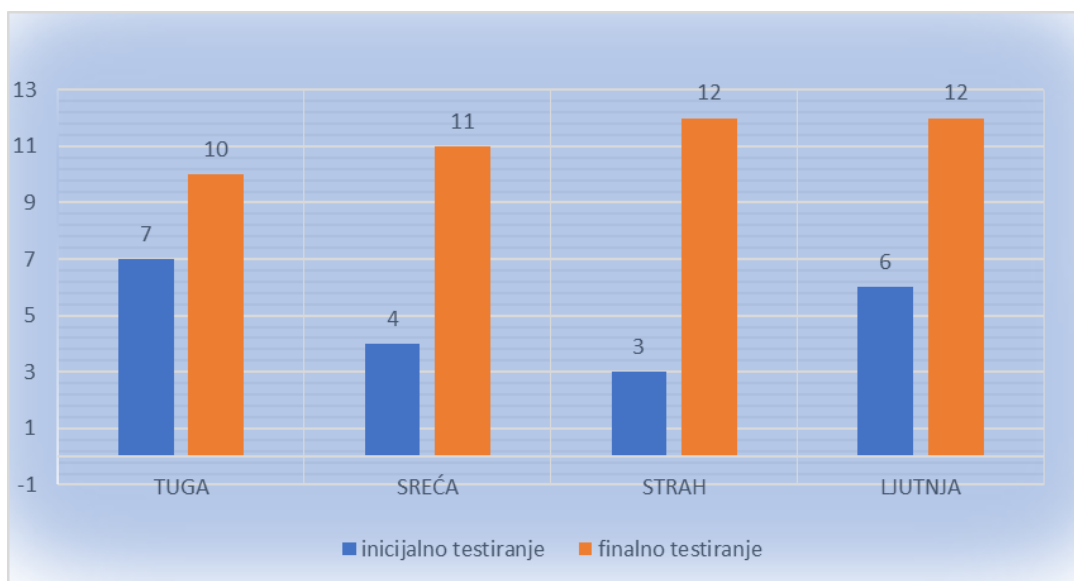
Slika 2. Analiza rezultata kontrolne skupine inicijalnoga i finalnog testiranja testom prepoznavanja emocija na slikama

Slika 2. pokazuje rezultate testiranja kontrolne skupine. Plavi stupci su rezultat inicijalnoga, a narančasti kontrolnog testiranja koje je provedeno pet tjedana nakon prvoga testiranja. Kontrolna skupina djece okupila je desetero ispitanika. Petero djece prepoznaje tugu u inicijalnome testiranju, sreću troje, strah prepoznaju dva djeteta, a ljutnju pet ispitanika. U finalnome testiranju tugu i dalje prepoznaje petero djece, sreću četvero, strah troje, a ljutnju šestero. Uzorak je mali zbog nemogućnosti pronalaženja heterogene grupe po dobi jer su postojeće skupine mješovitoga uzrasta.

Iz prikazanoga se kod kontrolne skupine uočava porast u prepoznavanju emocija sreće, straha i ljutnje za 10% za svaku emociju. Prepoznavanje emocije tuge i dalje uočava 50% djece. Tugu u inicijalnome testiranju prepoznaje i imenuje 50% ispitanice djece, sreću 30%, strah 20%, a ljutnju 50% djece. U finalnome testiranju nakon pet tjedana tugu prepoznaje i imenuje 50%, sreću 40%, strah 30%, a ljutnju 60% djece. U periodu između dva testiranja u kontrolnoj skupini nisu se radile namjerne aktivnosti za poticanje učenja emocija osim uobičajenih.

Slika 3. Analiza rezultata eksperimentalne skupine inicijalnoga i finalnog ispitivanja testom prepoznavanja emocija na slikama

Slika 3. prikazuje rezultate testiranja eksperimentalne skupine. Plavim stupcima su pokazane vrijednosti kod inicijalnoga, a narančastim kod finalnog testiranja djece. U eksperimentalnoj skupini sudjelovalo je trinaestero djece u dobi od tri do četiri godine starosti. Ispitivač je bila ista osoba koja je provodila oba testiranja u obje skupine. Djeca su tijekom ispitivanja snimana mobilnim telefonom radi vjerodostojnijega očitavanja odgovora. Testiranja su se provodila individualno zbog izbjegavanja mogućnosti utjecanja vršnjaka na odgovore. Od ispitanika se očekivalo da točno prepoznaju i imenuju emociju izraza lica na slikama ili da prepoznaju emociju u kontekstu situacije na slici. Kod inicijalnoga ispitivanja sedmero djece od trinaestero je prepoznalo emociju tuge, četvero emociju sreće. Strah je prepoznalo troje djece, a ljutnju šestero.

Finalno ispitivanje je provedeno nakon provođenja interaktivnih čitalačkih radionica kroz period od pet tjedana. Nakon pet tjedana provedeno je završno ispitivanje. U finalnome testiranju tugu je prepoznalo desetero djece, sreću jedanaestero, strah dvanaestero i ljutnju dvanaestero djece. Uočava se napredak u prepoznavanju i imenovanju osjećaja u finalnome ispitivanju.

Uočavaju rezultati u frekvencijama inicijalnoga ispitivanja gdje se pokazuje da tugu prepoznaje i imenuje sedmero djece od trinaest ispitanika, sreću četvero, strah troje, a ljutnju šestero. Finalno ispitivanje nakon provedenih čitalačkih radionica pokazuje da desetero djece prepoznaje tugu, sreću jedanaestero, a strah i ljutnju dvanaestero djece. Što

znači da u inicijalnome testiranju tugu prepoznaje 53,85% djece dok u finalnome 76,92%. Sreću u prvome testiranju prepoznaje 30,77% ispitanika, a drugome 84, 61%. Strah prvi puta prepoznaje 23,07% djece, a drugi puta 92,30%. Ljutnju u prvome testiranju prepoznaje i imenuje 46,15, a u drugome 92,30 posto djece.

Rasprava:

Tablica 1. Usporedba rezultata finalnoga testiranja kontrolne i eksperimentalne skupine testom prepoznavanja emocija na slikama

EMOCIJE	POSTOTAK TESTIRANJA SKUPINE	FINALNOGA KONTROLNE	POSTOTAK TESTIRANJA EKSPERIMENTALNE SKUPINE
TUGA		50	76,92
SREĆA		40	84,61
STRAH		30	92,30
LJUTNJA		60	92,30

U tablici 3. uspoređeni su rezultati finalnoga testiranja kontrolne i eksperimentalne skupine. U kontrolnoj skupini kod finalnoga testiranja tugu prepoznaje 50% ispitanika, sreću 40%, strah 30%, a ljutnju 60% djece. Ispitanici iz eksperimentalne skupine 76,92% prepoznaju i imenuju tugu, sreću 84,61%, a strah 92,30%, i ljutnju 92,30%. Uočava se značajna prednost kod ispitanika eksperimentalne skupine.

Na slijedećim stranicama su prikazane neke od slika koje su se koristile u testu prepoznavanja emocija. Korištene slike su sadržaj didaktičkoga materijala „Kutija puna osjećaja“.

Slika 4. slika iz testa za provjeru prepoznavanja emocije straha

Slika 5. slika iz testa za provjeru prepoznavanja emocije ljutnje

Slika 6. slika iz testa za provjeru prepoznavanja emocije tuge

Slika 7. slika iz testa za provjeru prepoznavanja emocije sreće

10. ZAKLJUČAK

Izazovi današnjega doba traže od roditelja i stručnjaka praktičara koji se profesionalno bave djecom, kompetencije koje će koristiti u smislenome i ciljanom poučavanju djece koje će omogućiti djeci korištenje intelektualnoga potencijala, ali i emocionalne vještine koje postaju nužnima za opstanak društva u izazovima progresivnog informatičkog razvoja. Ističe se potreba za smislenim i savjesnim radom na razvoju emocionalne inteligencije kod djece. Socio-emocionalne kompetencije djeteta razvijaju se unutar odnosa s drugim, bitnim osobama u djetetovom životu. Ova činjenica stavlja odgovornost na odgojitelje koji znatno utječu na dječji emocionalni razvoj.

Zanimanje odgojitelja prelazi u sferu poziva jer se u predškolskome dobu stvaraju temeljne vrijednosti i etika svakog pojedinca koje nosimo kroz cijeli život i na kojima se gradi ličnost. Predškolske ustanove nisu više samo čuvališta već su odavno mjesta življenja djece i odraslih. Djeca veliki dio dana provode u predškolskoj instituciji. Zbog toga su odgojitelji zajedno s roditeljima odgovorni za emocionalno i tjelesno blagostanje svakog djeteta. Odgojitelji u kontekstu profesionalnoga rada s djecom postaju stručnjaci koji reflektivno promišljaju o svojoj praksi i implicitnoj pedagogiji. Ovakav angažman zahtijeva od odgojitelja cjeloživotno učenje i promišljanje o svojoj praksi te utjecaj iste na najranjiviju skupinu društva a to su djeca.

Istraživanje prikazano u ovome radu je mali, ali značajan doprinos unaprijeđenju svakodnevne prakse u vrtiću. Također navodi na razmatranje daljnjega rada i potiče na nova istraživanja.

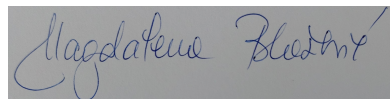
11. LITERATURA

- Andrilović, V. i Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga
- Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U D. Maleš (ur.) *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za peadgogiju
- Berk, L., (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Bettelhelm, B. (2004). *Smisao i značenje bajki*. Zagreb: Poduzetništvo Jakić d.o.o.
- Brajša- Žganec, (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Bežen, A. (2008). *Metodika-znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: UFZG i Profil
- VIJEĆE EUROPSKE UNIJE. CELEX-32018H0604(01)-HR-TXT.pdf. Preuzeto 01.05.2022.
- Čudina-Obradović, M., Starc, B., Profaca, B., Letica, M. i Pleša, A. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
- Čudina-Obrdović, M. i Obradović, J., (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga
- De Vries, D. (2017). Healing with books: A literature review of bibliotherapy used with children and youth who have experienced trauma. *Therapeutic Recreation Journal*. 51, 1. Dostupno na: <https://js.sagamorepub.com/trj/article/download/7652/6022>. Preuzeto 01.01.2022.
- Domović, V., (2009). *Učitelji i njihovi mentori*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
- Glavina, E. I Bacinger Klobučarić, B.(2017). Mental health of preschool age children: storytelling and does it help? Early Chiidhood Relationships: The Foundation for s *Sustainable Future*. Opatija. International scientific and professional conference OMEP.
- Goleman, D.,(2021). *Emocionalna inteligencija. Zašto može biti važnija od kvocijenta inteligencije*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Javor, R., (1997). *Kakva je knjiga slikovnica*, zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
- Jurčević Lozančić, A., (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta
- Katz, L., G. i MacClellan, D., E.(1997). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Uloga odgajatelja i učitelja*. Zagreb: Educa
- Krpan, K., Klak Mršić, I., Cej, V. Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u Narodnoj knjižnici. Dostupno na: VBH-2018-1-345-361.pdf. Preuzeto 17.05.2022.
- Krznarić, R. ,(2014). *Empatija*. Zagreb: Planetopija
- Salovey, P. i Sluyter, D. J. (1999). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa

- Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alinea
- Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O.P., (2008). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga
- Rosandić, D.(2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga
- Oatley, K. i Jenkins, J. M. (2003). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Spitzer, M., (2019). *Usamljenost*. Zagreb: Naklada Ljevak
- Vasta, R., Haith, M. M. , i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Visinko, K. (2005). *Dječja priča: povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga
- Velički, V. (2014). *Pričanje priča-stvaranje priča. Povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: ALFA d.d.
- Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). *Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece*. Dostupno na Napredak2019 3-4 web09vranjican.pdf. Preuzeto 05.01.2022.
- Zalar, D., Balić Šimrak, A., Rupčić, S. (2014). *Izlet u muzej na mala vrata prema teoriji slikovnice*. Zagreb: UISP

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)